

De levensbeschouwelijke landkaart
van het openbaar primair onderwijs

Onderzoek uitgevoerd in opdracht van
het project Scholing en Organisatie G/HVO

Prof. Dr. Anneke van Doorne Huiskes
Drs. Wilma Henderikse

VanDoorneHuiskes en partners
September 2009

Inhoud

	pagina
Samenvatting	3
1 Inleiding	5
2 Resultaten hoofdvragen	7
3 Kwalitatieve bevindingen	17
4 Regionale verschillen in de situatie G/HVO	26

Bijlagen:

Bijlage I : Non-respons naar regio

Bijlage II: Bevindingen verdiepend onderzoek

Samenvatting belangrijkste bevindingen

In het kader van de doelstellingen en activiteiten van het project “Scholing en Organisatie G/HVO” heeft VanDoorneHuiskes en partners onderzoek uitgevoerd inzake de “levensbeschouwelijke landkaart” van ouders en kinderen in het openbaar basisonderwijs. De levensbeschouwelijke landkaart betreft de (verwachte) behoefte van ouders aan G/HVO en de verdeling van deze behoefte over de verschillende godsdienstige richtingen en levensbeschouwingen.

Voor dit onderzoek zijn alle openbare basisscholen in Nederland benaderd met het verzoek een digitale vragenlijst via de website www.gvoenhvo.nl in te vullen. Van de 2265 aangeschreven basisscholen hebben in totaal 859 scholen (38%) aan het onderzoek deelgenomen. Daarnaast is bij vijf scholen door middel van telefonische gesprekken nog extra informatie verzameld, over de vraag van ouders naar GVO en HVO en de wijze waarop de school hier mee omgaat.

De centrale vraagstelling van het onderzoek heeft betrekking op de door de scholen verwachte behoefte van ouders aan G/HVO, op de verdeling van deze behoefte naar de verschillende godsdienstige en levensbeschouwelijke richtingen en naar de vraag of de veranderde financieringsstructuur en nieuwe wetgeving implicaties zullen hebben voor de vraag naar en voor het aanbod en de kwaliteit van het G/HVO.

De resultaten laten zien dat momenteel 70% van de onderzochte scholen lessen G/HVO aanbiedt. Protestants-christelijk onderwijs wordt door bijna de helft (48%) van de scholen genoemd, met als goede tweede het humanistisch vormingsonderwijs (36%). Het aantal scholen dat rooms-katholiek of islamitisch onderwijs aanbiedt is kleiner. Per aanbiedende school is echter het gemiddeld aantal leerlingen dat dit onderwijs volgt ongeveer even groot als voor de andere vormen. In de schatting door scholen van de godsdienstige of levensbeschouwelijke richtingen van hun leerlingen, staat “geen levensbeschouwing” met 44% bovenaan. Op grotere afstand volgen de overige godsdiensten of levensbeschouwingen.

Van de scholen waar geen G/HVO wordt gegeven denkt een groot aantal scholen (ruim 60%) dat ouders wel behoefte aan G/HVO zouden hebben. Die behoefte geldt alle richtingen, maar de behoefte aan humanistisch onderwijs wordt het grootst geacht, gevolgd door de behoefte aan protestants-christelijk onderwijs, rooms-katholiek en islamitisch onderwijs. Worden er door scholen wel lessen G/HVO gegeven, dan denkt de ruime meerderheid van de scholen dat aan de vraag van ouders naar dit type onderwijs is voldaan. Een kwart van deze scholen denkt dat er wel behoefte is aan meer en/of andere richtingen binnen het G/HVO en 10% denkt dat meer uren van het reeds aangeboden onderwijs wenselijk zijn. Waarom wordt mogelijk niet in de behoefte aan G/HVO voorzien? De belangrijkste redenen daarvoor ziet men in het onvoldoende beschikbaar zijn van leerkrachten G/HVO en te weinig geld voor financiering. Tussen beide redenen zal zeker een samenhang bestaan.

Vooralscholen waar thans geen G/HVO wordt gegeven denken dat de ingezette beleidswijzigingen (financiering en Wet BIO) een gunstig effect zullen hebben op de vraag naar G/HVO. Ruim een kwart (28 %) verwacht hierdoor een toename van de vraag. Het zijn

ook vooral deze scholen zonder G/HVO, die in de beleidswijzigingen een aanleiding zien om G/HVO – weer – onder de aandacht van ouders te brengen (bijna 60% van de scholen).

Toename van de kwaliteit van docenten vinden scholen een belangrijk item, want bij toename van de kwaliteit van de docenten G/HVO is er meer reden om G/HVO onder de aandacht te brengen, vindt ruim 40% van de scholen. Scholen die thans geen G/HVO aanbieden zijn deze mening meer toegedaan dan scholen waar G/HVO al wel wordt gegeven.

Nut en noodzaak van G/HVO zijn tenslotte in de vorm van stellingen aan de scholen voorgelegd. Daarover zijn zeer veel scholen het eens. Rond 85 % oordeelt positief over de mogelijkheid dat leerlingen lessen G/HVO kunnen volgen en dat dit onderwijs bijdraagt aan de actief pluriforme opdracht die het openbaar onderwijs heeft op dit vlak. Dit geldt in wel zeer sterke mate (bijna 100%) voor scholen die thans al lessen G/HVO kennen. Maar met zo'n 85% positieve antwoorden scoren ook de scholen zonder G/HVO zeer hoog op dit punt.

De algehele conclusie lijkt te zijn dat er bij openbare basisscholen een belangrijke positieve grondhouding met betrekking tot G/HVO bestaat en gerekend moet worden op een belangrijke toename van de vraag naar G/HVO.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Context

In het kader van de doelstellingen en activiteiten van het project “Scholing en Organisatie G/HVO”, is aan VanDoorneHuiskes en partners gevraagd onderzoek te verrichten naar de “levensbeschouwelijke landkaart” van ouders en kinderen in het openbaar basisonderwijs. De levensbeschouwelijke landkaart betreft de (verwachte) behoefte van ouders aan G/HVO en de verdeling van deze behoefte over de verschillende godsdienstige richtingen en levensbeschouwingen. In het voorliggende rapport worden de uitkomsten van deze inventarisatie gepresenteerd.

In 2007 is door Research voor Beleid onderzoek verricht naar lesaanbod en verwachte vraag in het godsdienstig en humanistisch vormingsonderwijs (Van Aarsen e.a., 2007). Inmiddels is de beleidscontext rond G/HVO veranderd. Het in de Tweede Kamer in 2004 aangenomen amendement Kraneveldt¹ bepaalt dat de Wet op de Beroepen in het Onderwijs (Wet BIO) niet alleen geldt voor het onderwijsgevend personeel met een reguliere aanstelling, maar dat deze wet ook van toepassing is op docenten G/HVO. Dit betekent dat ook docenten G/HVO wettelijk verplicht zijn over bepaalde vaardigheden te beschikken en voortdurend aandacht te besteden aan het bijhouden en vergroten van hun bekwaamheden. Ten tijde van dat amendement was er nog geen sprake van financiering van het godsdienstig en humanistisch vormingsonderwijs (GVO en HVO) in het openbaar basisonderwijs en derhalve was de Wet BIO ook nog niet van toepassing op docenten G/HVO. Die situatie is veranderd. Op 18 december 2008 heeft de Tweede kamer een amendement op de begroting van het Ministerie van OCW aangenomen, dat structurele rijksfinanciering van het G/HVO mogelijk maakt per 1 augustus 2009. Een belangrijk gezichtspunt bij de formulering van dit amendement is het belang van G/HVO voor de sociale integratie en burgerschapsvorming. Per schooljaar is vanaf 1 augustus 2009 voor G/HVO een bedrag van 10 miljoen euro gereserveerd.

Deze nieuwe situatie van structurele rijksfinanciering van het GVO en HVO rechtvaardigt een nieuw onderzoek naar de verwachte behoeften van ouders aan G/HVO en naar de verdeling van deze behoefte over de verschillende levensbeschouwingen. In overleg met de opdrachtgever is besloten dit onderzoek bij scholen te houden. Dit is om redenen van inhoudelijkheid als van efficiëntie in termen van tijd en geld veruit te prefereren boven een onderzoek dat zich rechtstreeks tot ouders wendt. Een bereikbare groep ouders van kinderen in het openbaar onderwijs vinden is uiterst gecompliceerd, zo niet onmogelijk. Bovendien zou het vragen naar het relatief ontbrekende G/HVO onderwijs aan ouders onbetrouwbare antwoorden opleveren. Om deze redenen is besloten om opnieuw alle openbare basisscholen te benaderen voor onderzoek inzake mogelijk aanbod van en geschatte behoeften aan godsdienstig en humanistisch vormingsonderwijs. Van dat onderzoek wordt in dit rapport verslag gedaan.

¹ Kamerstukken II 2003/04, 28088, nr. 34

1.2 Opzet onderzoek

Alle openbare basisscholen zijn via een e-mailing geïnformeerd over het voorgenomen onderzoek G/HVO en uitgenodigd om aan het onderzoek deel te nemen. Vervolgens is een digitale vragenlijst op de website www.gvoenhvo.nl geplaatst. Alle scholen hebben via een inlogcode toegang tot de vragenlijst gekregen. Aan de scholen die niet op de oproep hadden gereageerd is vervolgens een reminder gestuurd. Scholen die alsnog geen medewerking aan het onderzoek hadden verleend zijn tenslotte benaderd met een brief, met schriftelijke vragenlijst. Bij vijf scholen is door middel van telefonische gesprekken nog extra informatie verzameld over de vraag van ouders naar GVO en HVO en de wijze waarop de school hier mee omgaat. In bijlage II bij dit rapport is een samenvatting van de aanvullende informatie per school opgenomen en een beknopte weergave van de bevindingen is te vinden in hoofdstuk 3.

Van de 2265 aangeschreven basisscholen hebben in totaal 859 scholen (38%) gereageerd via het invullen van de vragenlijst. (In bijlage I bij dit rapport geven wij een overzicht weer van de verdeling van scholen die wel en niet hebben deelgenomen, naar regio). De verkregen data zijn vervolgens geanalyseerd. De resultaten van die analyse worden in de volgende hoofdstukken weergegeven. De centrale vraagstelling van het onderzoek heeft betrekking op de door de scholen verwachte behoefte van ouders aan G/HVO, op de verdeling van deze behoefte naar de verschillende godsdienstige en levensbeschouwelijke richtingen en naar de vraag of de veranderde financieringsstructuur en nieuwe wetgeving implicaties zullen hebben voor de vraag naar en voor het aanbod en de kwaliteit van het G/HVO.

1.3 Opzet rapport

In hoofdstuk 2 worden de bevindingen van de cijfermatige analyses weergegeven. Daarbij wordt voor zover mogelijk en relevant, een vergelijking gemaakt met de uitkomsten van het onderzoek dat in 2007 door Research voor Beleid is uitgevoerd². Hoofdstuk 3 gaat in meer kwalitatieve zin in op verschillende opmerkingen en connotaties die door de scholen in reactie op de in de vragenlijst aangesneden problematiek zijn gegeven. Hoofdstuk 4 geeft een aantal regionale analyses weer. In hoofdstuk 5 zijn de belangrijkste conclusies van het onderzoek samengevat.

² Vergelijking met het in 2007 uitgevoerde onderzoek is niet exact omdat soms de vraagstelling verschillend is, dan wel de manier van percenteren van gegevens.

Hoofdstuk 2 Resultaten van de hoofdvragen

In totaal zijn 859 openbare basisscholen bij het onderzoek betrokken. Deze 859 scholen tellen in totaal 163.545 leerlingen. Het gemiddeld aantal leerlingen per school is daarmee 191,3. De spreiding van het leerlingental is groot. De kleinste school telt 25 leerlingen, de grootste 960.

Situatie G/HVO

Van de 859 scholen beantwoordt 70% de vraag of er in het schooljaar leerlingen zijn die lessen G/HVO volgen bevestigend. Dit betreft 604 scholen. Bij 30% (255 scholen) is dit niet het geval. In 2007 vond Research voor Beleid een verhouding van ongeveer 60% scholen met G/HVO en 40% zonder G/HVO.

De verdeling van leerlingen over de verschillende godsdienstige en levensbeschouwelijke richtingen is in tabel 2.1 weergegeven.

Tabel 2.1 Scholen en leerlingen naar richting G/HVO ("Welke G/HVO lessen volgen leerlingen op uw school?Meerdere antwoorden mogelijk. ").

Richtingen	Aantal scholen	Percentage scholen	Aantal leerlingen	Percentage totaal aantal leerlingen	Gemiddeld aantal leerlingen per aanbiedende school
Humanistisch	310	36,09 %	11715	7,16%	37,8
Islamitisch	22	2,56%	693	0,42%	31,5
Protestants-christelijk	409	47,61%	12164	7,44%	29,7
Rooms-katholiek	58	6,75%	1784	1,09%	30,8
Anders	100	11,64%	3908	2,39%	39,1

Omdat er openbare basisscholen zijn waar in meer dan één richting godsdienstig of levensbeschouwelijk onderwijs wordt gegeven, is het aantal scholen in tabel 2.1 groter dan het aantal betrokken scholen in dit onderzoek. Protestants-christelijk onderwijs wordt op bijna de helft van de scholen (48%) gegeven, gevolgd door humanistisch onderwijs (36%). rooms-katholiek en islamitisch onderwijs worden in veel mindere mate aangeboden. Het aanbod van Protestants-christelijk en humanistisch onderwijs betreft voor elk ruim 7% van het totaal aantal leerlingen, hetgeen voortvloeit uit het feit dat G/HVO vaak alleen in de hoogste klassen wordt aangeboden, zoals scholen zelf ook opmerken. Per aanbiedende school komt dit neer op een gemiddeld aantal van 30 tot 38 leerlingen. Ook uit het in 2007 uitgevoerde onderzoek door Research voor Beleid blijkt dat G/HVO met name in de groepen 7 en 8 wordt verzorgd. Het aantal scholen dat islamitisch onderwijs aanbiedt is klein (22 scholen). Per aanbiedende school is echter het gemiddeld aantal leerlingen dat dit onderwijs volgt ongeveer even groot (32 leerlingen, afgerond) als voor de andere vormen. Diezelfde situatie, hoewel iets meer aanbiedende scholen, geldt voor het rooms-katholieke onderwijs.

Aan alle scholen is gevraagd een schatting te maken van de geloofs- of levensbeschouwelijke richting van de leerlingen. Een aantal scholen (31) heeft deze vraag niet kunnen of willen beantwoorden. Daarom eindigt tabel 2.2, waar de schattingen naar geloofs- of levensbeschouwelijke richting zijn weergegeven, niet op 100%.

Tabel 2.2 Schattingen van scholen naar godsdienstige en levensbeschouwelijke richtingen leerlingen (“Wij vragen u een inschatting te maken van de geloofs- of levensbeschouwelijke richting van de leerlingen van uw school”).

Richtingen	Aantal leerlingen	Percentage
Humanistisch	21006	13,36 %
Islamitisch	14118	8,98 %
Protestants-christelijk	19168	12,19%
Rooms-katholiek	20319	12,92%
Andere richting (w.o. hindoeïstisch)	6074	3,86%
Geen levensbeschouwing	69182	44,00%
Totaal	157244	95,31%

“Geen levensbeschouwing” wordt als grootste schatting gegeven. De overige richtingen verdelen zich min of meer gelijk over de andere mogelijkheden, met uitzondering van de categorie “anders”, waar ook de hindoeïstische geloofsovertuiging onder valt.

Geven scholen informatie over G/HVO aan ouders? Het overgrote merendeel van de scholen, in totaal 88 %, zegt aan ouders informatie over G/HVO te verschaffen. Hoe ze dat doen staat in tabel 2.3 vermeld.

Tabel 2.3 Wijze van communicatie G/HVO aan ouders (“Communiqueert de school aan ouders over G/HVO? Meerdere antwoorden mogelijk.”)

Communicatievorm	Totaal	Percentage
Nee, geen communicatie	101	11,76%
Ja, ouders ontvangen een brief over G/HVO	499	58,09%
Ja, door informatie in de schoolgids	604	70,31%
Ja, via de website van de school	250	29,10%
Ja, in bijeenkomsten met ouders	88	10,24%
Ja, bij aanmelding	380	44,24%
Ja, mondeling, als ouders er naar vragen	301	35,04%
Ja, anders	67	7,80%

Scholen geven vooral informatie over G/HVO via de schoolgids (70%). Meer dan de helft van de scholen (58%) stuurt ouders een brief over G/HVO. Ook bij aanmelding, mondeling of via de website van de school wordt aan ouders informatie over G/HVO gegeven (44- 29%).

De categorie “anders” omvat een aantal vormen. Via de medezeggenschaps- en ondernemingsraad wordt een aantal keren genoemd. Via Nieuwsbrieven, de schoolkrant, via enquêtes wordt regelmatig gezegd. Enkele scholen wijzen op ouderavonden of open avonden als informatiekanal over G/HVO. Eén school geeft aan volgend schooljaar op de website informatie over te gaan geven.

Behoeftte aan (meer) G/HVO?

Van de 859 aan dit onderzoek deelnemende openbare basisscholen geven 249 scholen (29%) aan dat er momenteel geen G/HVO binnen hun school wordt aangeboden. Van deze 249 scholen denkt echter bijna tweederde (64%) dat er ouders zijn die wel behoefte aan G/HVO zouden hebben. Ter vergelijking: Research voor Beleid vond in 2007 – onder kanttekening dat de vraagstelling enigszins afwijkt - een gering aandeel van 14% scholen waar geen G/HVO wordt gegeven, terwijl er wel behoefte is.

De huidige behoefte aan G/HVO is naar richting als volgt verdeeld (tabel 2.4):

Tabel 2.4 Schatting behoefte aan G/HVO van scholen waar dit onderwijs thans niet wordt gegeven (“Denkt u dat er ouders zijn van leerlingen op uw school die behoefte hebben aan lessen G/HVO voor hun kinderen? Indien ja hoeveel leerlingen betreft dit?”)

Behoeftte	Percentage scholen (n=163)	Aantal scholen	Percentage leerlingen op die scholen	Totaal aantal leerlingen	Aantal leerlingen per school
Humanistisch	64,17%	117	13,04%	4465	38,2 (n=117)
Islamitisch	30,19%	49	3,08%	1055	21,5 (n=49)
Protestants-chr.	44,65%	72	4,50%	1541	21,4 (n=72)
Rooms-katholiek	38,36%	61	3,31%	1132	18,6 (n=61)
Anders	22,01%	35	1,10%	378	10,8 (n=35)
Totaal				8571	

De behoefte aan humanistisch onderwijs wordt het grootste geacht, met 64%. (Ook in 2007 vond Research voor Beleid een behoefte aan vooral humanistisch onderwijs: op bijna één op de vijf basisscholen wilde men destijds dit onderwijs, terwijl het niet mogelijk was.) De behoefte aan protestants-christelijk onderwijs volgt het dichtst op de behoefte aan humanistisch onderwijs, met bijna 45%.

De percentages (en absolute aantallen) leerlingen bij wie men die behoefte reëel acht variëren van 13% bij het humanistisch onderwijs tot 3 à 4% bij de richtingen binnen het godsdienstig onderwijs.

Bestaat er bij scholen waar al wel G/HVO wordt gegeven (622 scholen) behoefte aan *andere* “richtingen” van het G/HVO dan waarin thans lessen zijn voorzien? Hierop zegt bijna driekwart van de scholen (73%) nee, met andere woorden via het bestaande aanbod G/HVO wordt naar de mening van de betrokken scholen aan de behoefte van ouders voldaan. Een kwart (25%) van de scholen denkt dat er wel behoefte is aan een andere richting binnen het

G/HVO (Research voor Beleid vond in 2007 een behoefte aan meer richtingen bij 16,3% van de ondervraagde scholen). Tabel 2.5 laat zien welke richtingen.

Tabel 2.5 Schatting behoefte ouders aan G/HVO in een “richting” die momenteel niet wordt gegeven (“Denkt u dat er ouders zijn van leerlingen op uw school die behoefte hebben aan G/HVO in een “richting” die momenteel niet wordt gegeven? Indien ja, wilt u de richtingen nader specificeren?”

Behoefte	Aantal leerlingen	Leerlingen per school*
Humanistisch	2649	17,0
Islamitisch	320	2,1
Protestants-christelijk	399	2,6
Rooms-katholiek	291	1,9
Anders	25	0,2

* afgezet tegen de scholen die in vraag 8a ‘ja’ antwoordden.

Het vaakst wordt in dit verband meer humanistisch onderwijs genoemd. Dit zou op zo’n kleine 3000 leerlingen betrekking hebben. De behoefte aan meer islamitisch, protestants-christelijk en rooms-katholiek onderwijs dan thans reeds wordt gegeven, wordt heel klein geacht.

En als wel G/HVO gegeven wordt op de school, denkt men dan dat ouders behoefte zouden hebben aan *meer uren* onderwijs in een bepaalde richting? Die geschatte (extra) behoefte blijkt heel klein. Ruim 90 % van de scholen waar wel G/HVO wordt gegeven, vindt het huidige aanbod van uren voldoende. Research voor Beleid vond in 2007 een behoefte aan meer uren van 2% van de ondervraagde scholen.

Aan de scholen die wel G/HVO aanbieden is ook nog gevraagd wat de mogelijke redenen zijn van een niet (volledig) voorzien in de behoefte van ouders aan G/HVO. De antwoorden zijn weergegeven in tabel 2.6.

Tabel 2.6 *Mogelijke redenen van niet (volledig) voorzien in de behoefte aan G/HVO, N=622. (“Indien op uw school niet (volledig) wordt voorzien in de behoefte van ouders aan G/HVO, wat zijn de redenen hiervoor?”)*

Mogelijke redenen (meerdere antwoorden mogelijk)	Totaal aantal scholen	Percentage van totaal*
Niet van toepassing	47	5,47%
Te weinig ouders die behoefte hebben	48	5,59%
Te weinig ouders behoefte aan bepaalde richtingen	44	5,12%
De school heeft geen lokalen	22	2,56%
Er zijn geen leerkrachten G/HVO beschikbaar	191	22,24%
De kwaliteit van docenten is onvoldoende	22	2,56%
Er is niet genoeg geld voor financiering	107	12,46%
Slechte ervaringen uit verleden	29	3,38%
Op school wordt het vak al door groepsleerkracht gegeven	31	3,61%
Anders	49	5,70%

*percentage is afgezet tegen het totaal aantal scholen/respondenten

De meest belangrijke reden voor het niet voorzien in de behoefte van ouders aan G/HVO, is het gebrek aan beschikbaarheid van leerkrachten. Ook in 2007 werd deze reden als meest belangrijke reden aangevoerd. Te weinig geld voor financiering vindt als reden ook relatief veel weerklank. Gezien de nieuwe situatie rond het G/HVO is het waarschijnlijk dat deze argumenten in de nabije toekomst aan kracht zullen verliezen.

Bij de categorie “anders” worden verschillende redenen genoemd. “Nooit bij stil gestaan’ is een uitzonderlijk antwoord. Gebrek aan leerkrachten komt vaker als reden naar voren, maar dat argument wordt ook al in de tabel genoemd. Enkele keren wordt gewezen op het bestaan, binnen de school, van een algemeen aanbod aan G/HVO lessen. Men geeft lessen geestelijke stromingen in de hogere klassen. “Blijf niet in hokjes zitten” zo wordt er bij gezegd. “Vertel kinderen hoe het gaat in de verschillende levensbeschouwelijke richtingen”.

Een toename van de vraag naar G/HVO?

Nu vanaf het schooljaar 2009/2010 het G/HVO door het Ministerie van OCW bekostigd zal worden en de Wet BIO ook voor docenten G/HVO zal gelden, zou wellicht een toename van de vraag naar G/HVO verwacht kunnen worden. Hoe denken scholen daarover? Meer dan de helft van de scholen (53%) denkt dat er geen toename in de vraag naar G/HVO zal zijn, 18% van de scholen denkt van wel en ruim een kwart van de scholen (28%) zegt het niet te weten op dit moment.

De antwoorden van de scholen betreffende een verwachte toename van de vraag naar G/HVO zijn gesplitst naar scholen met en zonder G/HVO op dit moment. Beantwoorden die beide categorieën de vraag naar verwachtingen verschillend? Tabel 2.7 geeft een beeld.

Tabel 2.7 Verwachting toename vraag ouders naar G/HVO naar scholen met wel of geen G/HVO (“Vanaf het schooljaar 2009/2010 wordt het godsdienstig- en humanistisch vormingsonderwijs (G/HVO) bekostigd door het Ministerie van OCW. Tevens geldt de Wet op de Beroepen in het onderwijs (Wet BIO) nu ook voor docenten G/HVO. Wij willen graag weten of u denkt dat dit gevolgen heeft voor de vraag naar G/HVO. Verwacht u een toename van de vraag van ouders naar G/HVO?”)

Verwachting toename vraag ouders naar G/HVO	Scholen waar G/HVO wordt gegeven		Scholen waar geen G/HVO wordt gegeven	
	Aantal scholen	Percentage scholen	Aantal scholen	Percentage scholen
Ja	85	14,21%	72	28,35%
Nee	366	61,20%	89	35,04%
Weet niet	147	24,58%	93	36,61%
Totaal	598	100,00%	254	100,00%

Bij de scholen zonder G/HVO geeft ruim eenderde (37%) aan niet te weten of de vraag van ouders naar G/HVO zal toenemen. Maar er is ook een flink gedeelte (28%) dat een toename van de vraag verwacht. Bij de scholen met G/HVO op dit moment is dat laatste percentage de helft kleiner. Dit doet vermoeden dat de ingezette beleidswijzigingen (financiering en Wet BIO) een gunstig effect zullen hebben op de vraag naar G/HVO.

In welke richtingen verwacht men vooral een toename van de vraag? Tabel 2.8 laat dit zien.

Tabel 2.8 Schatting behoefte ouders aan G/HVO in een “richting” die momenteel niet wordt gegeven (“Wilt u een schatting maken van de toename van de vraag van ouders? Voor ongeveer hoeveel leerlingen van uw school zal per G/HVO richting behoefte zijn aan deze lessen in het schooljaar 2010/2011?”)

Behoefte	Aantal scholen	Percentage scholen	Aantal leerlingen	Aantal leerlingen per school
Humanistisch	128	15,01%	5478	42,8
Islamitisch	36	4,22%	632	17,6
Protestants-christelijk	70	8,21%	1351	19,3
Rooms-katholiek	45	5,28%	821	18,2
Anders	33	3,87%	602	18,2
Totaal			8884	

Kijken we weer in algemene zin dan kan worden vastgesteld dat van de scholen die een toename verwachten, de stijgende behoefte vooral wordt gezien in het humanistisch onderwijs; 15% van de scholen zegt dat. Voor de godsdienstige richtingen wordt minder toename in de vraag verwacht: protestants-christelijk onderwijs 8%; rooms-katholiek onderwijs 5%; islamitisch onderwijs 4%.

Zien de scholen in de nieuwe ontwikkelingen rond het G/HVO, zoals de veranderde financieringsstructuur en de Wet BIO die nu ook voor docenten G/HVO geldt, reden om het G/HVO (meer) onder de aandacht van de ouders te brengen? Van alle scholen antwoordt 35% hierop met positief; 57% vindt van niet. Rond 7% zegt dit nu niet te weten. Men wacht kennelijk nieuwe ontwikkelingen af.

Om nog meer inzicht te krijgen in de vraag of de nieuwe ontwikkelingen een reden zijn om G/HVO onder de aandacht van ouders te brengen, hebben we ook hier de antwoorden van de scholen waar wel G/HVO wordt gegeven onderscheiden van die waar geen G/HVO wordt gegeven. Tabel 2.9 geeft dit weer.

Tabel 2.9 Nieuwe ontwikkelingen reden om G/HVO onder de aandacht te brengen naar scholen met wel en geen G/HVO op dit moment (“Zijn de nieuwe ontwikkelingen voor u een reden om G/HVO (meer) onder de aandacht te brengen van ouders?”)

Nieuwe ontwikkelingen reden om G/HVO onder aandacht ouders te brengen	Scholen waar G/HVO wordt gegeven		Scholen waar geen G/HVO wordt gegeven	
	Aantal scholen	Percentage scholen	Aantal scholen	Percentage scholen
Ja	160	28,83%	140	59,32%
Nee	395	71,17%	96	40,68%
Totaal	555	100,00%	236	100,00%

We zien dat scholen waar tot nu toe geen G/HVO wordt gegeven in ruime meerderheid (59%) positief antwoorden, terwijl voor de scholen waar wel G/HVO wordt gegeven dit in veel mindere mate geldt (bijna 29%).

Verwacht men een toename van kwaliteit van docenten G/HVO, nu dit onderwijs vanaf augustus 2009 bekostigd wordt? Dit is aan alle scholen gevraagd. De verwachting dat de kwaliteit zal toenemen wordt het vaakst geuit, 41% van de scholen is die mening toegedaan. Een positieve toonzetting betreffende mogelijke effecten van de ingezette beleidswijzigingen. Bijna een kwart van de scholen (24%) zegt geen toename in kwaliteit van docenten te verwachten onder de gewijzigde institutionele structuur (financiering en Wet BIO). De overige 35% van de scholen zegt dit niet te weten. Kennelijk wil men de ontwikkelingen afwachten.

Indien de kwaliteit van docenten zou toenemen, zou 42% van de scholen reden zien om G/HVO meer onder de aandacht van de ouders te brengen; 47% ziet die reden niet. Ruim 10% zegt dit niet te weten. Splitsen we de scholen in scholen met en scholen zonder G/HVO, dan blijkt de behoefte om G/HVO onder de aandacht van ouders te brengen het grootst onder scholen die op dit moment nog geen G/HVO aanbieden (60%).

Meningen over G/HVO in het openbaar onderwijs

Aan de scholen zijn drie stellingen voorgelegd over nut en noodzaak van G/HVO binnen het openbaar onderwijs. Op de stelling “*Het is goed dat leerlingen de mogelijkheid hebben op school G/HVO te volgen*” antwoordt een zeer ruime meerderheid van de scholen (85%) bevestigend. (in 2007 vond Research voor Beleid een identiek percentage). Slechts 3% vindt de mogelijkheid van G/HVO binnen het openbaar onderwijs geen goed idee; 9% neemt op dit punt een neutrale houding in.

“*G/HVO kan (mede) bijdragen aan de actief pluriforme opdracht die het openbaar onderwijs heeft*”. Ook die stelling beantwoordt een grote meerderheid van de scholen (85%) positief. Research voor Beleid vond in 2007 een vrijwel vergelijkbaar percentage van 90%. Negatief antwoordt 4% en 10% vindt zichzelf neutraal op dit punt.

“*G/HVO hoort niet thuis op een openbare basisschool*”, zo is de scholen als stelling voorgelegd. Van alle scholen is 80% het hiermee oneens, 5% beaamt deze stelling, terwijl 10% een neutral positie inneemt. Research voor beleid vond in 2007 een duidelijk geringer percentage van bijna 60% van scholen die het niet eens is met deze stelling. De kleine discrepantie tussen positieve antwoorden op de eerste stelling (85%) en op de derde stelling (80%), stellingen die qua inhoud veel op elkaar lijken, is wellicht toe te schrijven aan de dubbele ontkenning die stelling drie van voorstanders van G/HVO binnen het openbaar onderwijs vraagt en van de mogelijke verwarring die dat oproept.

Bij alle drie stellingen zijn de antwoorden van de scholen met G/HVO onderscheiden van die zonder G/HVO. We geven deze antwoorden weer in tabel 2.10.

Tabel 2.10 Meningen met betrekking tot enkele stellingen onderscheiden naar wel/geen G/HVO (“Welke mening heeft u zelf ten opzichte van G/HVO in het openbaar onderwijs? Geef voor de volgende stellingen aan in hoeverre u het eens of oneens bent.”).

<i>Het is goed dat leerlingen de mogelijkheid hebben op school G/HVO te volgen</i>	Scholen waar G/HVO wordt gegeven		Scholen waar geen G/HVO wordt gegeven	
	Aantal scholen	Percentage scholen	Aantal scholen	Percentage scholen
Eens	556	98,23%	171	89,06%
Oneens	10	1,77%	21	10,94%
Totaal	566	100,00%	192	100,00%

<i>Het laten geven van G/HVO kan (mede) bijdragen aan de actief pluriforme opdracht die het openbaar onderwijs heeft</i>	Scholen waar G/HVO wordt gegeven		Scholen waar geen G/HVO wordt gegeven	
	Aantal scholen	Percentage scholen	Aantal scholen	Percentage scholen
Eens	544	98,19%	170	88,54%
Oneens	10	1,81%	22	11,46%
Totaal	554	100,00%	192	100,00%

<i>G/HVO hoort niet thuis op een openbare basisschool</i>	Scholen waar G/HVO wordt gegeven		Scholen waar geen G/HVO wordt gegeven	
	Aantal scholen	Percentage scholen	Aantal scholen	Percentage scholen
Eens	19	3,51%	28	14,29%
Oneens	522	96,49%	168	85,71%
Totaal	541	100,00%	196	100,00%

De antwoorden wijken onderling iets af, zij het betrekkelijk weinig. Niet verrassend is natuurlijk dat scholen met G/HVO in vrijwel volledige getale positief op nut en noodzaak van G/HVO binnen het openbaar basisonderwijs reageren. De positieve antwoorden van de scholen zonder G/HVO zijn echter ook heel hoog te noemen. Ook hier lijkt sprake van een positief signaal met betrekking tot G/HVO.

Samenvatting

Op dit moment is het op 70% van de bij het onderzoek betrokken openbare basisscholen mogelijk om lessen G/HVO te volgen. De verschillende richtingen binnen G/HVO zijn niet gelijkmatig over de scholen verspreid. Protestants-christelijke lesuren worden door de meeste scholen genoemd, met als goede tweede het humanistisch vormingsonderwijs. Veel minder scholen bieden rooms-katholiek of islamitisch onderwijs aan.

Wanneer aan scholen wordt gevraagd de godsdienstige of levensbeschouwelijke richtingen van hun leerlingen te schatten, dan krijgt de schatting “geen levensbeschouwing” de hoogste score. Deze wordt op stevige afstand gevolgd door de schattingen humanistisch, islamitisch, protestants-christelijk en rooms-katholiek.

Een zeer grote meerderheid van de scholen (bijna 90%), geeft informatie over G/HVO aan de ouders. Dit gebeurt vooral via informatie in de schoolgids, via een brief, bij aanmelding, mondeling of via de website van de school. Informatie ten slotte, wanneer ouders er naar vragen.

Van de scholen waar geen G/HVO wordt gegeven denkt ruim de helft (60%) dat ouders wel behoefte aan G/HVO zouden hebben. De behoefte aan humanistisch onderwijs wordt daarbij het grootst geacht, gevolgd door de behoefte aan protestants-christelijk onderwijs.

Worden er wel lessen G/HVO gegeven, dan denkt driekwart van de scholen dat aan de vraag van ouders naar dit type onderwijs is voldaan. Als men toch extra behoeften noemt betreft dit vooral humanistisch onderwijs.

Waarom wordt mogelijk niet in de behoefte aan G/HVO voorzien? De belangrijkste redenen daarvoor ziet men in het onvoldoende beschikbaar zijn van leerkrachten G/HVO en te weinig geld voor financiering. Tussen beide redenen zal zeker een samenhang bestaan.

Of de nieuwe institutionele structuur rond G/HVO (financiering en de Wet BIO) tot een ruimere vraag naar G/HVO zal leiden, weet men niet altijd. Een vijfde deel van de scholen denkt van wel, ruim de helft denkt van niet. Interessant is dat vooral scholen waar thans geen G/HVO wordt gegeven denken dat bij gewijzigd beleid de vraag van ouders zal toenemen. Het zijn ook vooral deze scholen zonder G/HVO die in de beleidswijzigingen een aanleiding zien om G/HVO – weer – onder de aandacht van ouders te brengen.

Scholen verwachten ook een kwaliteitstoename van docenten, nu dit onderwijs vanaf augustus 2009 bekostigd wordt, hoewel ook een flink deel van de scholen (ruim een derde, 35%) zegt dit niet te weten. Opnieuw een positief signaal: scholen zonder G/HVO verwachten vaker een toename aan kwaliteit dan scholen met G/HVO.

Bij toename van kwaliteit van de docenten G/HVO is er meer reden om G/HVO onder de aandacht te brengen, vindt ruim 40% van de scholen. Bijna de helft van de scholen ziet die aanleiding niet. Scholen die thans geen G/HVO kennen zijn hierin positiever dan scholen waar G/HVO wel al gegeven wordt.

Nut en noodzaak, ten slotte, van G/HVO zijn in de vorm van stellingen aan de scholen voorgelegd. Daarover zijn zeer veel scholen het eens. Rond 85% oordeelt positief over de mogelijkheid dat leerlingen lessen G/HVO kunnen volgen en dat dit onderwijs bijdraagt aan de actief pluriforme opdracht die het openbaar onderwijs heeft op dit vlak. Dit geldt in wel zeer sterke mate (bijna 100%) voor scholen die thans al lessen G/HVO kennen. Maar met zo'n 85% positieve antwoorden scoren ook de scholen zonder G/HVO zeer hoog op dit punt.

De algehele conclusie uit de besproken analyses moet zijn dat er bij openbare basisscholen een – zeer – positieve grondhouding met betrekking tot G/HVO bestaat.

Hoofdstuk 3 Kwalitatieve bevindingen

Aan de respondenten is via de uitgezette vragenlijsten gelegenheid gegeven om opmerkingen te maken. Opmerkingen over de vragenlijst, maar opmerkingen ook over het onderwerp dat in de vragenlijst centraal staat: de situatie van G/HVO op de Nederlandse openbare basisscholen.

Van deze mogelijkheid tot het geven van commentaar, het noemen van relevante zaken is in hoge mate gebruik gemaakt. In dit hoofdstuk geven we daarvan een impressie.

Tevredenheid met aanbod

Relatief veel respondenten geven aan dat ze tevreden zijn tot nu toe met de wijze waarop G/HVO op hun school wordt gegeven. Een aantal citaten ter toelichting.

“Ik ben tevreden over de kwaliteit van de leerkrachten die nu op onze school G/HVO lessen geven. Ik ben ook tevreden over de inhoud van de lessen”.

“Op mijn school wordt sedert jaren HVO aangeboden, de lessen worden verzorgd door een bevoegde docente, dit naar tevredenheid. De gemeente verstrekke hiervoor de financiën. Ik begrijp dat er voor mijn school weinig verandert. De docente blijft les geven, in het zelfde aantal uren dat ze altijd heeft gedaan”.

“Wij bieden al jaren naar grote tevredenheid HVO en GO aan en zullen dit in de toekomst gewoon blijven doen”.

“Wij zijn erg tevreden over de kwaliteit van de huidige GVO/HVO docent, de dominee van de plaatselijke kerk”.

“Wij maken gebruik van een HVO leerkracht en Godsdienstleerkracht en vinden het zeer prettig dat wij dat als openbare school kunnen aanbieden aan de leerlingen. Wij geven de leerlingen de gelegenheid jaarlijks een keus voor GVO of HVO te maken, vanaf groep 6. Het volgen van deze lessen verbreedt hun kijk op de maatschappij en andersdenkenden”.

“Ik ben zeer tevreden over de twee docenten. Ik vind het een waardevolle bijdrage voor onze school. We werken ook echt samen, ze horen gevoelsmatig en in activiteiten bij ons team. De inhoud van de lessen is van bijzondere kwaliteit. ze geven de leerlingen bagage mee. Het zou jammer zijn wanneer wij door ons lage leerling aantal hier geen gebruik meer van kunnen maken”.

“Wij hebben al jaren HVO en GVO op onze school. Zolang de school bestaat. Dat is 30 jaar. Door de plaatselijke organisatie is dat altijd keurig verzorgd. De vraag naar de kwaliteit heeft niets te maken met de landelijke bekostiging. Bij kwaliteit gaat het om de mensen zelf en om hun opleiding en met welke ambitie ze in het vak staan. Dat door de landelijke bekostiging de rechtspositie is verbeterd vind ik een grote vooruitgang. De werkgroep GVO in Hengelo

spreekt niet over PC/RK maar over levensbeschouwelijke lessen waarin uitgangspunten van meerdere godsdiensten worden behandeld”.

“Wij zijn zeer tevreden over onze HVO docente. De kwaliteit die er nu is, is van een zeer hoog niveau. Wij doen er al alles aan om het een gewone zaak te laten zijn en dat alle kinderen hieraan meedoen in groep 6 en 7. Voor ons als school heeft zeker "meer" waarde”.

“Ik ben op dit moment bijzonder tevreden over de kwaliteit van de collega's die de G/HVO lessen verzorgen. De bekostiging van het G/HVO onderwijs zou binnen de lumpsum financiering van de school moeten vallen als een afzonderlijk toegevoegd onderdeel, waarbij het niet ten koste mag gaan van de groepsformatie”.

“Onze godsdienstlessen worden gegeven door de predikant van de kerkelijke gemeente waar wij onder vallen. Dit loopt zeer goed. We zouden graag ook HVO aanbieden maar daar is geen leerkracht voor te vinden. Als reden wordt aangegeven de geringe betaling”.

“Wij hebben al jaren dezelfde persoon voor het geven van GVO en zijn daar uitermate tevreden over”.

“Al enkele jaren volgen al onze leerlingen in de groepen 7 en 8 de lessen HVO. GVO is ook aangeboden, hiervoor is echter elk jaar te weinig belangstelling. De leerkracht HVO is een ervaren leerkracht. Doordat de HVO lessen al vele jaren worden gegeven is het een vanzelfsprekendheid voor de ouders dat deze lessen worden gegeven”.

“We hebben een hele goede HVO en GVO leerkracht. Ouders en kinderen zijn enthousiast. Directie ook! Zouden graag ook HVO en GVO in groep 5 en 6 hebben”.

Redenen voor ontevredenheid

In een aantal gevallen was men tevreden met de situatie van het G/HVO, maar dat is inmiddels veranderd. We geven daaromtrent een aantal overwegingen weer.

“We hebben jarenlang zowel Godsdienst als HVO kunnen aanbieden, tot 3 jaar geleden. Toen vertrokken betreffende docenten en waren er geen nieuwe te vinden! Ook de structuur was onduidelijk. HVO werd goed georganiseerd (via Humanistisch Verbond), maar met name de Godsdienstlessen regelen (via de kerk) was onduidelijk: waar aan te kloppen enz. We hadden tot dan een uitstekende formule voor Godsdienstlessen! De leraar stelde een sociaal thema centraal en besprak daarbij EEN verhaal uit één van de wereldreligies. Zo kwamen alle geloofsstromingen aan bod”.

“Bijzonder spijtig dat Godsdienst en HVO door bezuinigingen van de Gemeente Almelo niet meer gegeven kan worden. Op onze school hebben de leerlingen er jarenlang veel van geleerd”.

“We hebben jarenlang GVO en HVO op onze school gehad. Helaas was er de laatste jaren niemand voor GVO beschikbaar. Door de onderwijskundige kwaliteiten van de GVO-gevende haken door de moeilijke groep steeds meer leerlingen af voor GVO. Dit is jammer. Maar gezien de groeps grootte die nu wordt gehanteerd komt onze school so wie so niet meer voor

HVO en GVO in aanmerking. De gemeente hanteerde een absolute ondergrens voor kleine scholen van 3 leerlingen per combinatiegroep. Met de nieuwe regeling komen we niet meer in aanmerking voor GVO/HVO”.

“Een aantal jaren is bij ons GVO (algemeen christelijk) en HVO gegeven, bekostigd door de gemeente. Helaas kan het Humanistisch Verbond Twente al voor het tweede jaar geen leerkracht leveren. Dit is zeer slecht voor de motivatie van zowel ouders als medeleerkrachten. Ook komend jaar zal het weer niet lukken; hopelijk het schooljaar daarna wel, anders vrees ik dat wij ook het GVO zullen laten vallen”.

“Vanuit het verleden heb ik goede ervaringen met HVO; in een meer nabij verleden minder goede, docentgerelateerde, ervaringen met GVO”.

“Wij hebben altijd HVO op school aan groep 8 gegeven. Toen de gemeentelijke subsidie verdween, verdween ook de HVO docent. Ik vond het niet vervelend, omdat ik de kwaliteit van de docent niet geweldig vond. De eerdere docenten waren wel goed. De leerlingen gingen hier graag heen”.

Gebrek aan leerkrachten

De constatering dat goede leerkrachten ontbreken, of moeilijk te vinden zijn komt met een zekere regelmaat voor. We geven ze weer.

“In het schooljaar 2008-2009 hebben de leerlingen geen "officiële" HVO lessen gevolgd. Voor het tweede jaar was er geen leerkracht beschikbaar om de lessen te verzorgen. Afgelopen 2 jaar heeft intern een leerkracht aangepaste lessen verzorgd”.

“De afgelopen 30 jaar hebben wij op onze school HVO gegeven in de groepen 5 t/m 8. Alle leerlingen in deze groepen deden mee! Ouders betreuren het dat deze lessen vervallen door het tekort aan leerkrachten HVO. Wij hopen dat deze impuls van de overheid ervoor zorgt dat wij ook de komende jaren HVO kunnen blijven aanbieden. Wij als school hebben echter nog geen reactie op onze aanvraag ontvangen”.

“Wij hebben tot voor vorig schooljaar altijd HVO gehad in de groepen 7 en 8. Helaas geen docent afgelopen jaar. Leerkrachten pakken zelf de thema's op in de Drama en Vreedzame schoollessen”.

“We zijn er voor het schooljaar 2009-2010 in geslaagd weer een leerkracht HVO aan te trekken. We hebben vorige jaar een goede collega HVO zien vertrekken en geen opvolger kunnen vinden, waardoor we een jaar verstoken zijn geweest van HVO-lessen. Daardoor was er een grote toeloop naar het godsdienstonderwijs dat hier ook aangeboden wordt”.

“In het verleden werd er godsdienstles gegeven door een medewerker van de Raad van Kerken. We hebben geen goede ervaringen daarmee. Mensen waren niet opgeleid om een groep te leiden. Al jaren is er geen aanbod meer van docenten GVO. HVO werd niet gegeven omdat er kosten aan verbonden waren. Ouders geven wel of niet toestemming tot het volgen van GVO/HVO lessen. Het is/was niet verplicht”.

“In het verre verleden was de mogelijkheid aanwezig HVO-lessen te laten volgen. Helaas door stopzetten van de subsidie door de gemeente is dit komen te vervallen”.

“Door minder subsidie van eigen gemeente is leerkracht HVO een jaar geleden vertrokken naar een gemeente waar meer betaald wordt. Hoer komt onze school aan een nieuwe leerkracht HVO”?

“Wij hebben jaren HVO op onze school gehad maar daar er de laatste jaren geen docenten beschikbaar waren gebeurt er nu niets. Dit vinden wij jammer”.

“School/ouders en kinderen willen graag G/HVO lessen, maar zijn geen docenten voor”.

“We wachten al jaren op een docent HVO , zijn hier niet aanwezig helaas”.

“Omdat er weinig HVO krachten zijn, is er al 5 jaar geen HVO les meer op onze school. Dit ervaren wij als een enorm gemis”.

“In het verleden is altijd HVO onderwijs geweest op onze school. Ontbreken van geschikte docenten, financiering en afnemende belangstelling zijn de oorzaken dat er de laatste jaren geen HVO van de grond komt. Er dienen ook ouders te zijn die hiertoe het initiatief moeten nemen”.

Voorkeur voor een algemeen vak Geestelijke Stromingen

Van een andere orde zijn opmerkingen over de aard van het G/HVO. Een aantal scholen spreekt een duidelijke voorkeur uit om in het kader van G/HVO een algemeen vak Geestelijke Stromingen of Levensbeschouwingen aan te bieden. Degenen die dat opperen formuleren hun visie heel duidelijk. Een aantal voorbeelden laat dat zien.

“Tja....ik vind dat er aandacht moet zijn voor levensbeschouwing op school en dat dat inhoudelijk goed moet zijn, boeiend en levendig. Ben eigenlijk niet helemaal voor de huidige inhoud. Alles op dit gebied moet m.i. geïntegreerd gegeven worden. D.w.z. geen onderscheid naar stroming. Ook de vraag waarom mensen geloven, wat de kracht is van geloof (in het goede), maar ook aandacht voor het feit dat geloof door de eeuwen heen en ook vandaag nog, mensen van elkaar scheidt en van elkaar vervreemdt, is een belangrijk topic. Zeker op een openbare school. De waarden die de diverse geloven, maar ook het Humanisme met elkaar gemeen hebben, zijn het meest interessant. Die waarden hebben we vertaald op schoolniveau. Ik denk dat G/HVO een slag moet maken”.

“Ik zou graag willen dat in groep 7 en 8 de wereldgodsdiensten in bijvoorbeeld ca 5 lessen per godsdienst behandeld werden. Ik vind het belangrijk dat op een openbare school aandacht besteed wordt aan alle godsdiensten. Op deze manier laat je zien dat er verschillende mogelijkheden zijn. Aan het kind om zijn/haar keuzen te maken. De informatie moet algemeen zijn en niet tot doel hebben kinderen te 'bekeren'”.

“De opdracht voor het openbaar onderwijs ligt mijn inziens meer in het aandacht geven aan levensbeschouwing (in de breedste zin van het woord) dan in het geven van G/HVO”.

“G/HVO in het openbaar onderwijs moet niet gesegregeerd aangeboden worden. G/HVO moet op een openbare school alle kinderen informeren over alle geestelijke stromingen die ons land kent. Als de PC GHV-er op school komt voor alle PC kindjes, de RK GHV-er komt voor alle RK kindjes, de Islamistische GHV-er voor alle Islam kindjes enz....., draag je wat mij betreft en kijkend naar de witte school niet bij aan burgerschap/ integratie en segregeer je juist. Wat mij betreft moet G/HVO kinderen informeren over alle geestelijke stromingen, opdat kinderen weten wat belangrijke momenten zijn en waarom. Geef kinderen informatie en inzicht. dat is naar mijn idee de juiste invulling van de lessen GHVO. Niet practiseren, maar informeren!! Succes!”

“Het zou meer een geïntegreerd geheel moeten zijn. Niet meer aparte hokjes. Zou ook onderdeel van een schoolproject kunnen zijn. De lessen zouden meer moeten aansluiten bij de onderwijsvisie van de school. Kinderen komen nu vanuit een Jenaplan setting bij een klassikale godsdienstles. Het humanisme sluit hier veel meer bij aan. Zijn in hun uitvoering veel flexibeler. Willen ook graag samenwerken. Lukt helaas maar moeizaam met de andere stroming”.

“Graag zou ik het vak wereldreligies voor alle leerlingen beschikbaar willen maken. Een goede leerkracht die vanuit neutraal perspectief hieraan vorm kan geven is zeer welkom. Een openbare school is een prachtplek om kinderen van en met elkaar te laten leren. Indien er meer begrip voor de achtergrond van velen zou ontstaan hebben wij de wereld een stukje beter gemaakt”.

“Doordat er geen subsidie meer gegeven werd heeft de school in overleg met de ouders besloten om te kiezen voor een methode geestelijke stromingen door de hele school heen. Ouders en het team zijn blij met deze investering. Ik vind het jammer en ook slordig om het nu weer te gaan veranderen. Wel vind ik het mijn taak om als school ouders te informeren en een aanvraag in te dienen. Mocht het nu nog niet kunnen worden geboden dan mogelijk wel in de toekomst”.

“Er is een groot verschil tussen godsdienstonderwijs (dat vanuit het perspectief van een overtuiging wordt gegeven) en kennis en cultuuroverdracht van verschillende levensbeschouwingen en godsdiensten (geestelijke stromingen). Wij hebben vooral behoefte in het openbaar onderwijs aan vakleerkrachten onderricht geven over de verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen, zodat kinderen hun kennis en inzicht vergroten”.

“GVO en HVO horen wel thuis op een openbare school, maar wij zien het als een taak van de groepsleerkracht en niet van een "buitenstaander". Verder zou ik het vinden indruisen, wanneer onder schooltijd de kinderen van een openbare school in aparte groepen worden opgesplitst. Niet apart maar samen. Leren van en met elkaar en niet apart van elkaar”.

“GVO en HVO is een eenzijdig aanbod voor een openbare school. wij willen het levensbeschouwelijk onderwijs thematisch aanbieden om kinderen intensiever kennis te laten maken met diverse overtuigingen, om kinderen respect en kennis en inzicht te bieden. GVO en HVO lessen, 1 x p.w. 45 min., zorgen voor lesdruk die beter aan sociale en emotionele ontwikkeling kan worden besteed inclusief levensbeschouwelijk onderwijs”.

“Daar op onze school ruim aandacht wordt gegeven aan de wereldgodsdiensten, is het voor ons overbodig de lessen GVO te faciliteren. Voor leerkrachten is dit lastig in te passen in hun programma. We zijn het verplicht te faciliteren omdat ouders dit vragen en doen dit dus ook. Bij ons is de groep groot omdat we eerst een katholieke school waren en in 2005 de omslag hebben gemaakt naar openbaar”.

“Wij zouden het vak GVO graag inbedden in de leerlijn geestelijke stromingen met gastdocenten uit diverse zendende organisaties. Alle kinderen, zeker op een openbare school, zouden hiervan moeten leren. Objectieve, algemene ontwikkeling maar niet een selectief groepje dat door een toevallig actieve zendende organisatie in onze gemeente wordt gegeven. Jammer gemiste kans”.

“GVO/HVO wordt bij ons niet als apart vak gegeven. Het valt bij ons onder het vak geestelijke stromingen, vanuit die optiek ben ik van mening dat GVO/HVO iets kan toevoegen, openbaar onderwijs is per definitie niet goddeloos, maar juist pluriform toegankelijk voor alle godsdiensten. Daarnaast is het onduidelijk in de regeling of nieuwe docenten GVO/HVO op termijn rechten kunnen ontlenen aan hun aanstelling op onze school. Wie betaalt deze docenten dan indien de regeling stopt? Door dit dilemma, sta ik niet te juichen een aparte GVO-docent in dienst te nemen. Ik heb liever goed algemeen opgeleide docenten en vanuit de subsidie ondersteuningsmogelijkheden voor het vak van geestelijke stromingen richting de leraar i/h openbaar onderwijs. Hoe die GVO/HVO nog beter in te bedden in het vak geestelijke stromingen. Uitgangspunt is bij ons de integraal verantwoordelijke leraar, dus ook voor GVO/HVO”.

Noodzaak van verdere professionalisering

Een aantal opmerkingen van respondenten heeft betrekking op de noodzaak van verdere professionalisering van het G/HVO. Met name wordt gewezen op verbetering van didactische vaardigheden. Ook wordt door sommigen een meer structurele inbedding van de vakken G/HVO bepleit.

“Het ene jaar wordt er GVO les gegeven het andere jaar HVO les. Nu wordt de GVO leraar bezoldigd door het kerkbestuur. Hij is te veel met zijn eigen geloof bezig en is didactisch zwak. Ik juich geschoolde mensen toe. Nu is het bezig houden en een verloren uurtje”.

“De HVO lessen hebben een beetje 'hap snap' karakter. Werken volgens een bepaalde methodiek zou de lessen meer diepgang geven. Kinderen hebben door de manier hoe het onderwijs nu ingevuld wordt, niet een juist beeld van wat HVO zou moeten zijn. Wat betreft de godsdienst lessen ... deze worden meestal gegeven door iemand met een christelijke achtergrond; deze geloofsovertuiging krijgt 'ongemerkt' meer aandacht tijdens de lessen. Godsdienst op een openbare basisschool zou de kinderen moeten inlichten over de verschillende godsdiensten die het land telt. Dus een breder aanbod hierin zou beter zijn”.

“Graag een structurele subsidie voor G/HVO docenten. Met structureel bedoel ik; opnemen in het formatieplan van de school voor openbaar onderwijs en integreren in het totale onderwijspakket van het openbaar onderwijs (voorbeeld: zie WSNS gelden). Dit gelet op de multiculturele samenleving van Nederland”.

“Op onze school wordt momenteel alleen G/HVO gegeven in groep 7 en 8, de lesroosters in andere bouwen "laten G/HVO niet toe" in verband met andere accenten en keuzes op school. Het succes van de lessen en het blijven aanbieden heeft mede te maken met aanbod vanuit kerken en de geschiktheid van personen. De didactiek van de bij ons bekende G/HVO persoon is aan de magere kant”.

“Momenteel wordt er islamitische les gegeven bij ons op school. Graag zou ik ook meer inzicht hebben in wat er verwacht kan worden van een leerkracht islamitische les. Het valt mij op dat de jongere kinderen voornamelijk kleurplaten maken... Oudere kinderen praten vooral veel. Ik zou zo graag willen weten wat er van zo'n leerkracht verwacht wordt. Hoe zij hun lessen moeten invullen”.

Aanbod G/HVO meenemen in brede school of verlengde schooldag

Ten slotte nog twee opmerkingen over de plaats van het G/HVO onderwijs in het rooster. Er wordt een voorkeur uitgesproken voor plaatsing van dit onderwijs in de verlengde schooldag. Ook wordt de brede school als plaats voor het G/HVO gesuggereerd.

“De Medezeggenschapsraad zou de lessen GVO/HVO het liefst in de Verlengde Schooldag geïntegreerd zien (islamitisch en katholiek onderwijs).”

“GVO/HVO onderwijs onder schooltijd gaat ten koste van reguliere lessen. Bij tegemoetkoming aan de vele verschillende stromingen verwacht ik organisatorische problemen: leerlingen op verschillende momenten de klas uit, dat tast de kwaliteit van het onderwijs aan. GVO/HVO zou buiten de schooltijden aangeboden moeten worden.”

Verdiepende onderzoek onder vijf scholen

Bij vijf scholen is door middel van telefonische gesprekken nog extra informatie verzameld over de vraag van ouders naar GVO en HVO en de wijze waarop de school hier mee omgaat. In bijlage II. bij dit rapport is een samenvatting van de aanvullende informatie per school opgenomen. Hier wordt op enkele hoofdpunten ingegaan.

De bevindingen uit de enquête hebben al laten zien dat men graag een kwalitatief goed G/HVO aanbiedt. Dat enthousiasme komt ook uit de telefonische gesprekken naar voren: men hecht aan een kwalitatief goed aanbod van G/HVO. Bij de vijf betrokken scholen is wat dat betreft meer sprake van een aanbod van GVO dan HVO. De behoefte aan GVO is bij de betreffende scholen al een – flink – aantal jaren geleden vastgesteld en het aanbod is daar nog steeds op gebaseerd. De graadmeter is vooral: leeft het bij ouders en leerkrachten. Twee van de vijf scholen inventariseren wat ouders op dit gebied willen. Bij twee andere scholen geldt dat het initiatief bij de ouders ligt: ouders moeten er om vragen. De vijfde school biedt op eigen initiatief ontmoetingsonderwijs en heeft geen behoefte aan GVO of HVO. Dit onderwijs wordt niet op verzoek van ouders gegeven en moet uit de reguliere onderwijsmiddelen worden gefinancierd.

Van HVO zeggen drie scholen dat men van ouders geen vraag naar dit soort onderwijs heeft gekregen, ouders geen behoefte hebben uitgesproken. Twee van de scholen geven aan dat HVO in de algemene lessen verweven zit, dan wel binnen GVO ook over andere

wereldgodsdiensten en over algemene levensbeschouwingen wordt gesproken. Men heeft ouders niet expliciet gevraagd naar de eventuele behoefte aan HVO, omdat het niet leeft bij ouders.

De wens om een brede aanpak in het G/HVO te hanteren, wordt verschillende keren geuit. Scholen benadrukken het belang van inzicht en kennis in de verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen die er in de wereld bestaan. Kennis en inzicht zouden als het ware goede buffers vormen tegen stereotype beelden en vooroordelen. Dat een dergelijke brede aanpak niet in het nieuwe subsidiekader valt, wordt door een van de scholen betreurd. Tevens wordt onder het regime van de nieuwe rijksbekostiging een verlies aan flexibiliteit geconstateerd: men moet aan bepaalde getalsnormen voldoen, wil men binnen de range van de subsidie vallen.

Samenvatting

Van de gelegenheid om opmerkingen te maken over de situatie rondom G/HVO is ruim gebruik gemaakt. Relatief veel respondenten tonen zich tevreden over de huidige situatie van het aanbod G/HVO op hun school. Met name de kwaliteit van de lessen van docenten wordt wat dit aangaat genoemd. In een aantal gevallen is de tevredenheid afgenomen, vaak wegens vertrek van – goede – leerkrachten. Gebrek aan leerkrachten is een thema dat regelmatig terugkomt. Vrijwel altijd constateert men dat met spijt, men zou graag een goed G/HVO willen aanbieden.

Interessant zijn de opmerkingen die een voorkeur voor een brede aanpak bepleiten. Gesproken wordt over een vak Geestelijke Stromingen of Levensbeschouwingen. De respondenten die hier voor pleiten hebben een duidelijke visie op het levensbeschouwelijk onderwijs binnen de openbare school.

Ten slotte zijn een tweetal respondenten van mening dat G/HVO lessen beter buiten het reguliere kader of rooster kunnen worden gegeven. Slechts weinigen lijken dit standpunt echter te huldigen.

Uit het verdiepend onderzoek onder vijf scholen blijkt bovenal dat een kwalitatief goed aanbod van G/HVO zeer belangrijk vindt. De graadmeter voor de behoefte aan G/HVO is bij de betreffende scholen vooral: leeft het bij ouders en leerkrachten. Twee scholen inventariseren wat ouders willen, bij de andere geldt dat het initiatief bij de ouders ligt of biedt de school naar eigen inzicht ontmoetingsonderwijs aan.

Een brede aanpak van G/HVO vinden de scholen wenselijk, inzicht en kennis in de verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen die bestaan. Dat een dergelijke brede aanpak niet in het nieuwe subsidiekader valt, wordt door een van de scholen betreurd.

Tevens wordt onder het regime van de nieuwe rijksbekostiging een verlies aan flexibiliteit geconstateerd.

Hoofdstuk 4 Regionale verschillen in de situatie G/HVO

Inleiding

In het voorafgaande is voor Nederland als geheel de situatie G/HVO weergegeven. Dit hoofdstuk gaat, aan de hand van een aantal tabellen, na of zich op dit vlak betekenisvolle regionale verschillen voordoen.

Situatie G/HVO per regio

In de tabellen 4.1 en 4.2 wordt achtereenvolgens weergegeven hoeveel scholen lessen G/HVO aanbieden en welke lessen dat zijn. De antwoorden zijn per provincie weergegeven en de provinciale gegevens zijn samengevat in drie regio's: Noord, Midden en Zuid. De regio Noord omvat de provincies Drenthe, Flevoland, Friesland, Groningen, Noord-Holland en Overijssel. De regio Midden de provincies Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland. De regio Zuid de provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland. In de tabellen is bij het kopje totaal het algemene landelijke percentage weergegeven. Dit percentage kan soms een fractie verschillen met de landelijke gegevens zoals die in hoofdstuk 2 zijn beschreven. Dit komt omdat ongeveer 10 scholen in de vragenlijst geen postcode hebben opgegeven. Om die reden konden deze scholen niet in de regionale analyses worden meegenomen. Hierdoor is in de regionale analyses het totaal aantal respondenten iets lager dan in de landelijke analyses.

Tabel 4.1 Percentages scholen met en zonder aanbod G/HVO naar provincie en regio

Regio	Met G/HVO Aantal scholen	Percentage	Zonder G/HVO Aantal scholen	Percentage	Totaal Aantal scholen
Noord	384	73,99%	135	26,01%	519
DR	80	86,02%	13	13,98%	93
FL	14	60,87%	9	39,13%	23
FR	103	91,96%	9	8,04%	112
GR	61	80,26%	15	19,74%	76
NH	56	42,75%	75	57,25%	131
OV	70	83,33%	14	16,67%	84
Midden	164	73,21%	60	26,79%	224
GL	55	68,75%	25	31,25%	80
UT	26	72,22%	10	27,78%	36
ZH	83	76,85%	25	23,15%	108
Zuid	47	47,47%	52	52,53%	99
LI	5	31,25%	11	68,75%	16
NB	17	32,69%	35	67,31%	52
ZL	25	80,65%	6	19,35%	31
Totaal	595	70,67%	247	29,33%	842

Tabel 4.2 Gevolgde lessen G/HVO naar richting, naar provincie en regio

Regio	Humanistisch Aantal scholen	Perc.	Islamitisch Aantal scholen	Perc.	Protestants Aantal scholen	Perc.	Rooms kath. aantal scholen	Perc.	Totaal
Noord	220	57,29%	12	3,13%	254	66,15%	28	7,29%	384
DR	42	52,50%	2	2,50%	64	80,00%	3	3,75%	80
FL	10	71,43%	4	28,57%	8	57,14%	5	35,71%	14
FR	70	67,96%	1	0,97%	68	66,02%	7	6,80%	103
GR	33	54,10%	1	1,64%	36	59,02%	5	8,20%	61
NH	32	57,14%	1	1,79%	19	33,93%	4	7,14%	56
OV	33	47,14%	3	4,29%	59	84,29%	4	5,71%	70
Midden	74	45,12%	7	4,27%	118	71,95%	17	10,37%	164
GL	24	43,64%	1	1,82%	44	80,00%	4	7,27%	55
UT	18	69,23%		0,00%	11	42,31%	3	11,54%	26
ZH	32	38,55%	6	7,23%	63	75,90%	10	12,05%	83
Zuid	15	31,91%	3	6,38%	30	63,83%	13	27,66%	47
LI	2	40,00%		0,00%		0,00%	4	80,00%	5
NB	6	35,29%	3	17,65%	7	41,18%	6	35,29%	17
ZL	7	28,00%		0,00%	23	92,00%	3	12,00%	25
Totaal	309	51,93%	22	3,70%	402	67,56%	58	9,75%	595

Tabel 4.1 laat zien dat het aanbod G/HVO op scholen in de regio's Noord en Midden overeenkomt met het landelijk gemiddelde: aan ruim 70 % van de openbare basisscholen worden G/HVO lessen gegeven. In de regio Zuid ligt dit lager (47 %). Dit relatief lage aanbod wordt vooral door de provincies Limburg en Noord-Brabant bepaald. Zeeland kent een relatief hoog percentage scholen met een aanbod G/HVO.

Ook voor wat betreft de vraag welke G/HVO lessen de leerlingen volgen (tabel 4.2), is sprake van regionale verschillen. Het aanbod van humanistisch onderwijs is in de regio Noord het hoogst – en iets boven het landelijk gemiddelde - in de regio Zuid het laagst. Islamitisch onderwijs kent in het algemeen een laag aanbod, zoals we in hoofdstuk 2 al zagen. De regio Zuid scoort op dit punt het hoogst (6% van de scholen), bijna twee keer meer dan het landelijk gemiddelde. Bij het protestants-christelijk onderwijs zijn de regionale verschillen in aanbod en deelname klein. Het rooms-katholieke onderwijs kent – niet verrassend – in de regio Zuid het hoogste aanbod en percentage deelnemers.

Zoals in hoofdstuk 2 reeds is gemeld, is aan de scholen gevraagd een inschatting te geven van de geloofs- of levensbeschouwelijke richtingen van de leerlingen van de school. Tabel 4.3 geeft deze inschattingen weer, naar provincie en regio onderscheiden. Verschillen tussen regio's en het landelijke gemiddelde doen zich vooral bij de inschatting van het aantal rooms-katholieke leerlingen voor. Niet verrassend wederom, scoort de regio Zuid op dit punt beduidend hoger dan het landelijk gemiddelde. De inschatting van het aantal islamitische leerlingen is relatief hoger in de regio midden.

Tabel 4.3 Schatting van de geloofs- of levensbeschouwelijk richting leerlingen naar provincie en regio

Regio	Gem. % humanistische leerlingen	Gem. % islamitische leerlingen	Gem. % protestantse leerlingen	Gem. % Rk leerlingen	Gem. % andere leerlingen	Gem. % leerlingen zonder levens- beschouwing
Noord	26,24	11,39	16,96	10,61	12,14	60,87
DR	33,35	8,34	19,71	8,00	12,62	65,43
FL	16,38	29,44	12,14	15,63	5,90	44,68
FR	27,68	6,77	16,34	8,68	8,66	64,52
GR	29,00	9,50	13,64	8,70	19,65	68,95
NH	20,75	11,53	12,08	13,14	11,00	59,63
OV	24,65	10,26	24,18	11,16	13,28	51,36
Midden	20,23	19,39	16,77	12,38	8,70	46,64
GL	19,83	17,98	19,54	12,91	9,50	44,59
UT	29,76	20,03	16,20	17,26	10,88	36,07
ZH	17,45	19,98	14,67	10,40	7,48	51,26
Zuid	14,72	11,75	14,41	33,48	8,20	37,61
LI	10,13	15,14	4,20	48,13	5,78	29,80
NB	12,96	9,41	8,45	38,98	7,54	38,14
ZL	18,39	15,73	27,00	13,12	10,41	41,23
Gemiddeld % totaal	23,26	14,18	16,61	14,52	10,40	53,88

Behoeftte aan (meer) G/HVO?

Aan de scholen waar op dit moment geen G/HVO wordt gegeven is gevraagd of men denkt dat ouders daaraan wel behoefte zouden hebben. Het regionale beeld (zie tabel 4.4) verschilt niet heel sterk van het landelijk gemiddelde, zij het dat de inschatting van de behoefte aan G/HVO in de regio Zuid het laagst is en ook lager dan het landelijk gemiddelde.

Als er wel G/HVO wordt gegeven, zou er dan behoefte zijn aan lessen in een richting die thans niet wordt gegeven? In tabel 4.5 is dit weergegeven. Tabel 4.6 specificeert daarbij naar de richting waaraan behoefte zou zijn. In algemene termen van behoefte aan een andere richting scoren de regio's Midden en Zuid iets hoger dan het landelijk gemiddelde, dat 25% bedraagt. In termen van het aantal leerlingen voor wie dit zou gelden, gaat het vooral om humanistisch onderwijs waaraan extra behoefte zou zijn. De regio's reageren hierbij in lijn met het landelijke gemiddelde.

Tabel 4.4 Schatting behoefte aan G/HVO van scholen waar dit onderwijs thans niet wordt gegeven, naar provincie en regio

Regio	Ja Aantal scholen	Percentage scholen	Nee Aantal scholen	Percentage scholen	Totaal scholen
Noord	91	68,42%	42	31,58%	133
DR	9	69,23%	4	30,77%	13
FL	2	28,57%	5	71,43%	7
FR	10	90,91%	1	9,09%	11
GR	12	85,71%	2	14,29%	14
NH	49	67,12%	24	32,88%	73
OV	9	60,00%	6	40,00%	15
Midden	44	72,13%	17	27,87%	61
GL	17	68,00%	8	32,00%	25
UT	10	90,91%	1	9,09%	11
ZH	17	68,00%	8	32,00%	25
Zuid	26	53,06%	23	46,94%	49
LI	6	60,00%	4	40,00%	10
NB	15	45,45%	18	54,55%	33
ZL	5	83,33%	1	16,67%	6
TOTAAL	161	66,26%	82	33,74%	243

Tabel 4.5 Schatting behoefte aan een andere richting dan waarin thans G/HVO wordt gegeven naar provincie en regio

Regio	Ja aantal scholen	Percentage scholen	Nee aantal scholen	Percentage scholen	Totaal scholen
Noord	82	21,03%	308	78,97%	390
DR	17	21,52%	62	78,48%	79
FL	4	26,67%	11	73,33%	15
FR	18	17,48%	85	82,52%	103
GR	13	21,31%	48	78,69%	61
NH	10	16,13%	52	83,87%	62
OV	20	28,57%	50	71,43%	70
Midden	55	33,74%	108	66,26%	163
GL	20	36,36%	35	63,64%	55
UT	7	28,00%	18	72,00%	25
ZH	28	33,73%	55	66,27%	83
Zuid	17	33,33%	34	66,67%	51
LI	3	50,00%	3	50,00%	6
NB	6	30,00%	14	70,00%	20
ZL	8	32,00%	17	68,00%	25
Totaal	154	25,50%	450	74,50%	604

Tabel 4.6 Specificatie behoefte andere richting bij scholen waar thans G/HVO wordt gegeven naar provincie en regio

Regio	Humanistisch Aantal leerlingen	Islamitisch Aantal leerlingen	Protestants Aantal leerlingen	Rk Aantal leerlingen	Anders* Aantal leerlingen
Noord	981	122	217	82	0
DR	196	2	8	0	0
FL	31	3	0	0	0
FR	152	68	96	8	0
GR	64	5	16	0	0
NH	268	20	89	30	0
OV	270	24	8	44	0
Midden	1392	169	120	117	25
GL	306	35	36	32	0
UT	180	29	50	30	25
ZH	906	105	34	55	0
Zuid	256	29	54	82	0
LI	40	20	0	2	0
NB	90	9	54	55	0
ZL	126	0	0	25	0
Totaal	2629	320	391	281	25

*Met anders wordt bedoeld leerlingen met een andere levensovertuiging. Deze categorie is door zijn ‘open’ vraag ‘vervuld’ met tekstuele opmerkingen die scholen gemaakt hebben en geeft dus geen duidelijk beeld.

Samenvatting

In dit hoofdstuk is het landelijk beeld van de situatie G/HVO naar provincie en regio gesplitst. In termen van aanbod en gevolgde lessen G/HVO blijkt de regio Zuid het meest van het landelijk gemiddelde af te wijken. De regio Zuid kent relatief het laagste aanbod G/HVO. Binnen dat relatief lage aanbod, is het aanbod van islamitisch onderwijs – hoewel laag op zich zelf – twee maal zo groot als in de regio’s Noord en Midden. Bij de inschatting van de geloofs- en/of levensbeschouwelijke richting van de leerlingen, blijkt de regio Zuid het hoogst te scoren ten aanzien van het geschatte aantal rooms-katholieke leerlingen.

De regionale behoefte aan G/HVO bij scholen waar dit thans niet wordt gegeven volgt het nationale beeld, zij het dat de regio Zuid op dit vlak onder het landelijk gemiddelde scoort. Behoeftte aan een andere richting G/HVO dan waarin thans is voorzien geldt vooral het humanistisch onderwijs. De regio’s volgen hierbij het landelijk gemiddelde.

Bijlage I Non respons naar regio

In onderstaand overzicht wordt de respons van scholen naar regio weergegeven, in vergelijking met het totaal aantal scholen naar regio. We zien dat respons zeer groot is in de regio Noord (meer dan 50%) en het laagst in de regio Midden (16%). De respons van regio Zuid komt overeen met het algemeen gemiddelde.

Regio	Totaal aantal scholen	Respons aantal scholen	Scholen met G/HVO	Scholen zonder G/HVO
Noord	981	(53%)519	384	135
DR	196	93	80	13
FL	31	23	14	9
FR	152	112	103	9
GR	64	76	61	15
NH	268	131	56	75
OV	270	84	70	14
Midden	1392	(16%)224	164	60
GL	306	80	55	25
UT	180	36	26	10
ZH	906	108	83	25
Zuid	256	(39%)99	47	52
LI	40	16	5	11
NB	90	52	17	35
ZL	126	31	25	6
Totaal	2629	842*	595	247

* van 10 scholen is niet te vast te stellen tot welke regio zij behoren

Research voor Beleid heeft voor het in 2007 uitgevoerde onderzoek onder scholen een non-response analyse uitgevoerd, door de niet responderende scholen de vraag voor te leggen of men wel of niet G/HVO aanbiedt.

Uit deze analyse blijkt dat zich in de respons groep relatief meer scholen bevinden die G/HVO aanbieden dan in de non-respons groep. Voor de onderzoekers was dit destijds aanleiding om de inschatting van de totale vraag naar G/HVO lager in te schatten dan uit de onderzoeksresultaten naar voren kwam. Het is echter de vraag of deze conclusie juist is: men heeft de non-response groep immers alleen gevraagd naar het –op dat moment- geldende aanbod en niet naar de vraag. In het onderhavige onderzoek is bijvoorbeeld het percentage scholen dat meent dat ten gevolge van de nieuwe ontwikkelingen, de vraag van ouders naar G/HVO zal toenemen bij de scholen *zonder* G/HVO twee keer zo groot als bij de scholen *met* G/HVO (zie hoofdstuk 2 van het rapport).

Bijlage II Bevindingen verdiepend onderzoek

Bij vijf scholen is door middel van telefonische gesprekken nog extra informatie verzameld over de vraag van ouders naar GVO en HVO en de wijze waarop de school hier mee omgaat. In deze bijlage wordt per school een samenvatting van de aanvullende informatie gegeven.

Interview 1

Bij ons wordt alleen GVO gegeven. We hebben subsidie aangevraagd in kader van nieuwe regeling, maar in eerste instantie is die geweigerd omdat je zowel GVO als HVO moet aanbieden.

We geven geen HVO, omdat er geen vraag is van de kant van de ouders. De docente (theoloog) vertelt binnen GVO ook over andere wereldgodsdiensten en over algemene levensbeschouwingen. Ook over humanisme, normen en waarden. Ze pakt dat allemaal mee. HVO zit als het ware bij GVO in. Ouders zijn zeer tevreden. Ze doet een brede aanpak, is niet evangeliserend. Ze is wel theoloog, maar niet iemand van de kerk.

Onze school vindt die integratie van verschillende aspecten van godsdiensten en levensbeschouwingen goed. Past bij onze school. Ook bezoeken naar synagoge bijvoorbeeld, naar moskee.

We hebben een nieuwe aanvraag ingediend. Uitkomst nog niet bekend.

Interview 2

In het Openbaar Onderwijs X worden de GVO lessen gegeven door gediplomeerde professionele leerkrachten van een interkerkelijke organisatie.

GVO wordt al lang gegeven. Ieder jaar gaat er een brief naar de ouders, met een strookje of men godsdienstonderwijs wil ja of nee. Dan komt iemand van de interkerkelijke organisatie om die lessen te geven.

HVO zit verweven in onze gewone lessen. GVO is toen ontstaan omdat ouders dat wilden. Voor HVO zijn geen aanvragen. HVO wordt gegeven binnen de lessen wereldgodsdiensten; en/of sociaal-emotionele vaardigheden.

Hebt u overwogen expliciet aan ouders naar eventuele behoefte aan HVO te vragen?

Daar hebben we het over gehad. Maar het leeft niet bij ouders. Eerst GVO goed op de rit. Dat gaat nu goed. Wet BIO is aangescherpt. We vinden dat GVO kwaliteit moet hebben. Die slag hebben we nu gemaakt, in samenwerking met de interkerkelijke organisatie.

Nu verder gaan nadenken over HVO. Zoals ik zei, het is verweven in andere lessen. En ouders vragen er niet echt naar. Maar nu was er laatst één ouder die wel vroeg: waarom GVO en niet HVO? We moeten er dus wel echt over gaan denken.

Ouders moeten er zelf om vragen en bij andere ouders peilen of die belangstelling hebben. Ik denk eigenlijk dat kinderen er voldoende van krijgen in de verschillende lessen, zoals genoemd. Maar dan komt toch de vraag op: wat is HVO eigenlijk? Is het meer dan omgang met elkaar; normen en waarden; integriteit?

Graadmeter is: leeft het bij ouders en leerkrachten. Vooralsnog zie ik geen noodzaak om vanuit de school een eerste handreiking te doen. Ouders moeten er om vragen.

Interview 3

Tot afgelopen jaar hadden we twee vaste mensen: één voor GVO, één voor HVO. Dat liep heel goed. Daar kon je afspraken mee maken, er was flexibiliteit. Werden betaald door Stichting, en een uur extra was gemakkelijk te leveren.

Nu is er een landelijke subsidiepot. Nu moeten we aangeven hoeveel kinderen meedoen. Dan krijg je een uitslag: wel of niet subsidie. We hebben de mededeling gekregen: wel subsidie voor GVO, daar was voldoende belangstelling voor, maar niet voor HVO, te weinig kinderen. De minimumeis ligt bij 10 kinderen. Voor GVO kwamen we op zo'n 14/15 kinderen; voor HVO een stuk of 6. Dat was te weinig.

Ik zou meer flexibiliteit willen bij de subsidieaanvragen. Dat strakke, daar wil ik van af. Ik wil zowel GVO als HVO kunnen aanbieden. Maar ik ben bang dat HVO er nu af gaat vallen. En dat vind ik jammer.

Interview 4

Geen G/HVO op dit moment. Wel tot vorig jaar. Op één school door de dominee. Op de andere school door zijn partner (ook theoloog). Toen gingen ze verhuizen. Het is de gewoonte dat de dominee van de NH kerk de lessen GVO geeft. Maar op dit moment is er dus geen dominee.

Er is een enquête geweest onder ouders, naar de vraag wat ze zouden willen op het punt van G/HVO. Maar wat ouders willen is zo divers. Ik heb drie basisscholen. Per soort GVO is het aanbod van kinderen te klein. Dan kunnen de lessen dus niet gegeven worden. Ik heb een brief aan de ouders geschreven: het aanbod (aan kinderen) per godsdienst/levensbeschouwing is te klein; maar we denken na over een gezamenlijk aanbod.

Maar dan krijg je dus een vak Geestelijke Stromingen. Als je dat gesubsidieerd krijgt en je kunt kwaliteit garanderen, dan is het goed.

Ouders hebben nu voor de eerste keer een enquête gekregen. Dat zijn ze niet gewend. Zoals gezegd, ouders zijn niet eenduidig in wat ze willen. Wel waren er een twintigtal ouders die heel duidelijk **nee** zeiden op de vraag of men G/HVO wilde.

Nu gaan leraren aan de slag met vak geestelijke stromingen. Op mijn initiatief. We vinden het een belangrijke boodschap. Ik ben zelf voor een algemene variant.

Interview 5

Wij geven ontmoetingsonderwijs. Ik (directeur) vind dat GVO. We hebben een brief aan de minister geschreven, om dit ontmoetingsonderwijs onder de nieuwe subsidievoorwaarden te laten vallen. We kregen een brief terug van de staatssecretaris. Ontmoetingsonderwijs valt onder burgerschapsvorming, onder geestelijke stromingen. Dat moet uit de reguliere

onderwijsregelingen worden gefinancierd. Dat gaat niet op verzoek van ouders. Daarmee valt ons ontmoetingsonderwijs niet onder de subsidievoorwaarden van de nieuwe rijksfinanciering. Dat wat het antwoord van de staatssecretaris.

We betalen het nu voorlopig uit de cultuurpot, uit eigen middelen.

Er bestond al een stichting Ontmoetingsonderwijs in onze omgeving. Een aantal scholen deden daar al in mee. Toen wij onder hetzelfde bestuur gingen vallen, werden we benaderd of wij ook belangstelling hadden. Wij zijn er heel positief over. Het is voor de groepen 7 en 8. Komen gastdocenten uit elke religie/levensbeschouwing. Ze zijn niet evangeliserend. Het zijn gekwalificeerde docenten. De eigen leerkracht is altijd bij de lessen aanwezig. De stichting voldoet aan de kwaliteitseisen.

Hoe hebt u dit bij onder de aandacht van de ouders gebracht?

Dit ontmoetingsonderwijs staat in de schoolgids vermeld. Het komt ook altijd in het intakegesprek ter sprake. Kinderen krijgen werkbladen mee. Soms zijn er excursies. Het zit gewoon in het lesprogramma als verplichte leerstof. Er is nooit een ouder geweest die heeft gezegd: dat willen wij niet.

We zijn een compleet witte school, uit het buitengebied. Boerderijen verdwenen, hoog opgeleide ouders kwamen er voor in de plaats. Daar is behoefte aan verder inzichten in andere godsdiensten. Wij vinden dat belangrijk, omdat er toch ook wel bepaalde beelden, vooroordelen over (andere) godsdiensten bestaan. We vinden het van belang dat onze kinderen kennis maken en kennis nemen van de verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen die er zijn.

We willen doorgaan met dit ontmoetingsonderwijs. Dat zou onder de subsidieregeling moeten vallen. Eigenlijk zou elke school geestelijke stromingen moeten geven. Maar ja, 8 van de 10 scholen doen dat niet specifiek. Dan valt het bijvoorbeeld onder aardrijkskunde of geschiedenis. Volgens de Inspectie Onderwijs zou specifieke aandacht wel moeten. Maar ja, we moeten zo veel soorten lessen geven, tegenwoordig weer veel aandacht voor lezen en rekenen. Het moet ergens van af.